

PRIPOROČILA ZA UVEDBO PROGRAMOV ZASEBNEGA SPONZORSTVA V SLOVENIJI

Maja Ladić, Iza Thaler, Katarina Vučko - Mirovni inštitut

Urša Regvar - Pravni center za varstvo človekovih pravic in okolja (PIC)

I. UVOD

a. O projektu COMP4SEE

Dopolnilne poti v jugovzhodni Evropi (COMP4SEE) je dvoletni projekt, katerega cilj je razviti dopolnilne sheme prihoda oseb, ki potrebujejo mednarodno zaščito v treh EU državah članicah – Hrvaški, Bolgariji in Sloveniji - ki še niso vzpostavile sistemov za zakonit sprejem, razen izpolnitve obveznosti, ki izhajajo iz Skupnega evropskega azilnega sistema in evropskih programov premestitve (delitve bremen). Namen projekta je vzpodbuditi uresničevanje Skupnega okvira EU za upravljanje azila in migracij ter Priporočila Evropske komisije o zakonitih poteh do mednarodne zaščite v EU, pri čemer oba dokumenta zagovarjata celovit pristop k migracijam, vključno s širitvijo zakonitih poti za državljane tretjih držav, ki potrebujejo mednarodno zaščito, in olajšanem dostopa do pravice do združitve družine.

Med cilji projekta je predlagati modele prihoda za osebe, ki potrebujejo mednarodno zaščito, ki dopolnjujejo obveznosti, ki izhajajo iz CEAS in shem EU za preselitev in premestitev. Z identifikacijo najboljših praks in raziskovanjem nacionalnega konteksta predlagani modeli upoštevajo nacionalni pravni in institucionalni okvir ter so v skladu s politiko EU za spodbujanje in omogočanje zakonitih migracij. Projekt predvideva, da bodo raziskave skupaj z dejavnostmi zagovorništva vodile do povečanja števila novih mest za zakonit sprejem in učinkovito integracijo.

b. O dopolnilnih poteh

Število beguncev v zadnjih letih narašča in UNHCR ocenjuje, da je število prisilno razseljenih oseb na svetovni ravni, do sredine leta 2022, doseglo 103 milijonov, od tega je 32,5 milijona beguncev in 4,9 milijona prosilcev za azil.¹ Hkrati so možnosti za ljudi, ki potrebujejo zaščito, da zakonito vstopijo v države, ki lahko nudijo takšno zaščito, omejene.

V okviru skupnih shem EU za preselitev, je od leta 2015 več kot 100 000 oseb našlo zaščito v EU. Leta 2021 je bilo okoli 22 500 ljudi, ki so potrebovali mednarodno zaščito, preseljenih iz

¹ <https://www.unhcr.org/refugee-statistics/>, dostopno 25. 1. 2023.

držav nečlanic EU v države članice EU (DČ), kar je 156 % več kot leta 2020 in 2 % več kot v letu 2019.²

Vendar pa se v zadnjih nekaj letih vse bolj zagovarja potreba po povečanju razpoložljivosti drugih zakonitih poti za doseganje ciljnih držav, pa tudi potreba po ustvarjanju dopolnilnih poti za osebe, ki potrebujejo mednarodno zaščito in se nahajajo v tretji državi, poti, ki bi lahko vodile do trajnih rešitev.

Sporočilo Evropske komisije (EK) o Novem paktu o migracijah in azilu (Pakt)³ poudarja, da je cilj pakta "zmanjšati nevarne in iregularne poti ter spodbujati trajnostne in varne pravne poti za tiste, ki potrebujejo zaščito".⁴ Poleg preselitve EK poziva države članice, naj vključijo dopolnilne poti do zaščite, npr. sheme humanitarnega sprejema in sheme, povezane s študijem ali delom, ter hkrati tudi določa, da bo EU podprla države članice, ki želijo vzpostaviti skupnostne ali zasebne sponzorske sheme s financiranjem, krepitvijo zmogljivosti in izmenjavo znanja v sodelovanju s civilno družbo.

Priporočilo EK o zakonitih poteh za zaščito v EU: spodbujanje preselitve, humanitarnega sprejema in drugih dopolnilnih poti⁵ določa, da je v skladu s triletno strategijo UNHCR (2019–2021) o preselitvi in dopolnilnih poteh potrebno spodbujati vzpostavitev ali nadaljnji razvoj modelov humanitarnega sprejema in drugih dopolnilnih poti z namenom, da se razširi število mest, za prihod preko varnih in zakonitih poti, poleg programa preselitve. V nadaljevanju, med drugim, spodbuja DČ da:

- zagotovijo poti za sprejem družinskih članov upravičencev do mednarodne zaščite prek humanitarnih programov sprejema, kot so sheme družinskega sponzorstva;
- prispevajo k EU pristopu skupnostnega sponzorstva, pri čemer se opirajo na široko paleto modelov humanitarnega sprejema za oblikovanje sprejemnih programov v skladu z njihovimi nacionalnimi prednostnimi nalogami ter upoštevajo prednostne naloge in interese zunanjih odnosov EU;
- tesno sodelujejo s civilno družbo, da se vzpostavi ali razširi skupnostne sponzorske sheme kot obliko humanitarne poti za sprejem, v kateri so zasebni sponzorji, skupine zasebnikov ali neprofitne organizacije vključeni v različne faze programa – od

²https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/promoting-our-european-way-life/statisticsmigration-europe_en, dostopno 25. 1. 2023. .

³ Evropska komisija: Sporočilo komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij o novem paktu o migracijah in azilu, Com/2020/609 final; dostopno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=CELEX:52020DC0609>.

⁴ Ibid.

⁵ Priporočilo Komisije (EU) 2020/1364 z dne 23. septembra 2020 o zakonitih poteh do zaščite v EU: spodbujanje preselitve, humanitarnega sprejema in drugih dopolnilnih poti, dostopno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ga/TXT/?uri=CELEX:32020H1364>

identifikacije tistih, ki potrebujejo mednarodno zaščito v državi nečlanici EU do integracije po njihovem prihodu..

Kot je razvidno iz zgoraj obravnavanih dokumentov in številnih drugih raziskav in povezanih virov, so sponzorski programi priznani kot ena od ključnih oblik dopolnilnih poti za sprejem beguncev. Istočasno se koncept ‘zasebnega sponzorstva’ in/ali ‘skupnostnega sponzorstva’ uporablja za označevanje programov, ki se po svojih ključnih značilnostih zelo razlikujejo.⁶

c. Slovenski pravni in institucionalni kontekst

Trenutno so na voljo le štiri možnosti za zakonih prihod oseb, ki potrebujejo mednarodno zaščito, v Slovenijo:

1. združevanje družine

1. Dublin – v skladu z dublinskimi merili, ki se navezujejo na celovitost družine, je Slovenija lahko odgovorna za obravnavanje posamezne prošnje za mednarodno zaščito
2. Združevanje družine po pridobitvi statusa mednarodne zaščite (v skladu z Zakonom o tujcih)

2. trajna preselitev iz tretjih držav

3. premestitev (delitev bremen znotraj EU)

4. reparticijska potomcev slovenskih emigrantov, ki živijo v Bolivarski republiki Venezueli.

Posledično so ljudje, ki bežijo, še vedno prisiljeni uporabljati nevarne in drage iregularne poti, med njimi tudi t.i. balkansko pot, ki poteka skozi Slovenijo.

Novembra 2010 je Slovenija (s projektom EUREMA) premestila osem oseb, ki jim je bil na Malti priznan status beguncev na podlagi sklepa Vlade RS. Slovenija je v letih 2016–2018 na podlagi sklepov Sveta EU 2015/1523 z dne 14. septembra 2015 in 2015/1601 z dne 22. septembra 2015 iz Grčije in Italije premestila skupno 253 oseb, ki so potrebovale mednarodno zaščito.

V skladu z Izvedbenim načrtom za premestitev iz Italije in Grčije ter trajne preselitve iz tretjih držav⁷, bi Slovenija v okviru premestitev sprejela osebe iz držav, za katere je po podatkih EU delež uspešnih prošenj za mednarodno zaščito ,v skupnem številu odločitev najmanj 75 %. Takšne države v letu 2016 so bile: Sirija, Eritreja, Irak, Srednjeafriška republika, Svazi, Jemen in Bahrajn.

⁶ COMP4SEE (2022), An Overview of Private Sponsorship Schemes: Programmes and Emerging Practices.

⁷ Izvedbeni načrt za premestitev iz Italije in Grčije in trajno preselitev iz tretjih držav (št. 21400-5/2016/5, z dne 10. 3. 2016)

V okviru trajne preselitve so bile na ravni EU opredeljene prednostne regije Severna Afrika, Bližnji vzhod in Afriški rog oziroma regije, kjer se izvajajo evropski regionalni programi zaščite (RPPs).⁸ Glede na navedeno se je Slovenija odločila za sprejem oseb iz Sirije, po možnosti družin.⁹ Postopek je potekal na način, da je uradnik pristojnega organa ali UNHCR v tretji državi, v kateri so se nahajale osebe, ki bodo trajno preseljene, za vsako osebo pripravil poročilo. Poročilo je vključevalo mnenje o pogojih za integracijo v državi, iz katere bodo osebe preseljene in mnenje o upravičenosti do statusa begunca.¹⁰

Maja 2018 je bila v sodelovanju z Mednarodno organizacijo za migracije (IOM) izvedena misija v Ankaro. Na misiji je sodelovalo 11 oseb, od tega osem predstavnikov Ministrstva za notranje zadeve (MNZ) in trije predstavniki Urada Vlade RS za oskrbo in integracijo migrantov (UOIM). V 6 dneh bivanja v Turčiji so zaslišali 11 družin oziroma skupno 26 oseb in vložili 57 prošenj za mednarodno zaščito. Policija se je tudi odločila, da bo enega od prijaviteljev zaslišala ločeno.¹¹

V primeru preselitve morajo osebe zaprositi za mednarodno zaščito že v tretji državi, kjer prebivajo pred prihodom v Slovenijo (v tem primeru v Turčiji), tako da vlogo oddajo predstavnikom slovenskih oblasti. Status begunca so trajno preseljenim osebam (Sircem) iz Turčije podelili že pred prihodom v Slovenijo.¹²

Slovenija je leta 2020 zaradi stopnjevanja politične in gospodarske krize ter nevzdržnih življenjskih razmer vzpostavila specifično nacionalno pot za legalen prihod Slovencev ali potomcev Slovencev iz Venezuele.¹³¹⁴ Doslej je bilo repatriiranih 107 ljudi. Po ugotovitvah naše raziskave se ta model najbolj približa zasebnemu oziroma skupnostnemu sponzorstvu v slovenskem nacionalnem kontekstu. Model temelji na Zakonu o odnosih Republike Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja pri čemer je pristojna institucija Urad vlade za Slovence v zamejstvu in po svetu. Status repatriirane osebe lahko traja največ 15 mesecev (v tem času ima večina dovoljenje za začasno prebivanje), nato pa si morajo repatriiranci urediti svoje bivanje na drugi pravni podlagi.¹⁵ Urad vlade za Slovence v zamejstvu in po svetu sodeluje z NVO Slovenska Karitas, ki je zadolžena za informiranje in vsestransko podporo repatriiranim. Stik z njimi vzpostavijo že, ko so še v Venezueli, zaposleni in prostovoljci Karitas jih sprejmejo na letališču, jih odpeljejo v novi dom, kasneje pa jim nudijo vsestransko podporo 15 mesecev

⁸ Izvedbeni načrt za premestitev iz Italije in Grčije in trajno preselitev iz tretjih držav, (št. 21400-5/2016/5, z dne 10. 3. 2016, p. 1.)

⁹ Informacije Ministrstva za notranje zadeve št. 092-97/2022/5 (121-10), 28. 7. 2022.

¹⁰ Informacije Ministrstva za notranje zadeve št. 092-97/2022/5 (121-10), 28. 7. 2022.

¹¹ Informacije Ministrstva za notranje zadeve št. 092-97/2022/5 (121-10), 28. 7. 2022.

¹² Informacije Ministrstva za notranje zadeve št. 092-97/2022/5 (121-10), 28. 7. 2022.

¹³ <https://www.gov.si/novice/2022-12-14-medresorska-delovna-skupina-potek-repatriacije-iz-venezuele-oznacila-za-uspesen/>

¹⁴ <https://www.sta.si/3119982/slovenija-doslej-sprejela-vec-kot-sto-repatriiranih-iz-venezuele>

¹⁵ Zakon o odnosih Republike Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja:
<http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO4387>

(neuradno ponekod tudi dlje). Stroške leta krije Republika Slovenija, repatrianti pa so upravičeni do socialne pomoči (v primeru brezposelnosti), otroških dodatkov in dodatne pavšalne denarne podpore za obdobje 15 mesecev, kar jih postavlja v boljši finančni položaj kot osebe s priznano mednarodno zaščito. Po drugi strani pa se repatrianti soočajo s podobnimi težavami kot so npr. pomanjkanje ustreznih stanovanj na stanovanjskem trgu, pravna podlaga ne predvideva izdaje ustrezne osebne izkaznice, ki bi jim omogočala potovanje izven Slovenije.¹⁶ Vezi z lokalno skupnostjo, vzpostavljene s pomočjo Karitasa, in posledično sprejemanje v lokalni skupnosti so označili kot najpomembnejša dejavnika uspešnega vključevanja.¹⁷

Naše raziskave so pokazale, da je model repatriacije Slovencev in potomcev Slovencev treba nadgraditi, pri čemer je potrebno uporabiti pozitivne izkušnje modela. To so: pred prihodom je treba prilagoditi ustrezen pravni okvir; status mora biti podeljen pred ali ob prihodu v Slovenijo; potovanje naj finančno krije država; določen čas naj država zagotovi finančna sredstva za ljudi, ki prihajajo in tudi za celostno podporo s strani NVO v postopku integracije; država naj sodeluje z lokalnimi oblastmi in aktivno vključuje lokalno raven v integracijska prizadevanja; lokalne skupnosti je potrebno obveščati o prihodu prišlekov in jih motivirati za aktivno vlogo pri integraciji.

Druge možne oblike zakonitega prihoda, ki jih predvideva nacionalna zakonodaja in bi lahko veljale tudi za begunsko populacijo, obstajajo izven področja uporabe azilne zakonodaje, so dovoljenja za začasno prebivanje na podlagi:

- Zaposlitev ali delo - enotno dovoljenje za prebivanje in delo
- Samozaposlitev - enotno dovoljenje za opravljanje dela kot samozaposlena oseba
- Premestitev znotraj gospodarske družbe - enotno dovoljenje za osebo, premeščeno znotraj gospodarske družbe
- Enotno dovoljenje zaradi visokokvalificirane zaposlitve - modra karta EU
- Prostovoljno delo in sodelovanje v EU projektih prostovoljnega dela
- Študij
- Delo in raziskave, višje in nadaljnje izobraževanje
- Združitev družine
- Nacionalni interes

d. Integracijski pogoji v Sloveniji

Če so varne in zakonite poti prvi korak so pogoji za uspešno integracijo naslednji korak, ki ga je treba temeljito pretehtati. Še vedno ni posebne nacionalne ali lokalne strategije vključevanja upravičencev do mednarodne zaščite. Za izvajanje integracijskih dejavnosti je v celoti odgovoren Urad Vlade RS za oskrbo in integracijo migrantov (UOIM), za integracijsko politiko

¹⁶ Intervju s predstavnikom Slovenske Karitas, dne 23.9.2022.

¹⁷ Intervju s predstavnikom Slovenske Karitas, dne 23.9.2022.

pa vsa ministrstva in državni organi, katerih delo je povezano z migracijami. V praksi največji del integracijskih aktivnosti izvajajo nevladne organizacije. Nevladne organizacije so tiste, ki zagotavljajo dnevno podporo, socialno orientacijske tečaje in pomagajo beguncem pravzaprav pri vsem, od iskanja nastanitve, izpolnjevanja vlog za socialno pomoč, vrtce, šole pa do reševanja vsakodnevnih težav. Vsakemu upravičencu do mednarodne zaščite pomaga tudi integracijski svetovalec UOIM, ki ga mora obiskati enkrat mesečno, če so sklenili integracijsko pogodbo.¹⁸

Razmere se vsako leto spreminjajo in so se drastično spremenile od začetka vojne v Ukrajini februarja 2022. V Sloveniji v zadnjem letu beležimo ne le begunce iz Ukrajine, ampak nasploh velik porast prosilcev za azil. Država se mora na to ustrezno odzvati s prevzemanjem nacionalnih zmogljivosti, razpoložljivih zmogljivosti in človeških virov.

Ljudje, ki potrebujejo zaščito, iščejo predvsem varnost, pa tudi splošen občutek podpore skupnosti in možnosti za vzpostavitev dostojnega življenja. Zaradi pomanjkanja naštetega iščejo podporo pri svojih etničnih skupnostih in se pogosto odločijo potovati naprej – v države, kjer imajo sorodnike, prijatelje ali vsaj večje etnične skupnosti. Da bi se temu izognili, je treba pozornost in energijo vložiti v strukturne spremembe, ki obravnavajo sistemsko in skupnostno diskriminacijo, s katero se tujci, zlasti begunci, v Sloveniji pogosto soočajo, po drugi strani pa mora država zagotoviti pogoje za uspešno integracijo. Problem nedostopnosti bivališč je treba nujno in ambiciozno obravnavati, saj vse hujša kriza najemniškega trga dokazuje, da prosti trg tega vprašanja ne bo rešil. Opisana vprašanja vključevanja so neločljivo povezana z uspehom potencialne zasebne ali skupnostne sponzorske sheme v Sloveniji.

II. PRIPOROČILA ZA UVEDBO ZASEBNEGA SPONZORSTVA V SLOVENIJI

a. Ozadje

Ta priporočila temeljijo na ugotovitvah raziskav projekta COMP4SEE: (a) raziskava nacionalnih pravnih in institucionalnih okvirov, ki vplivajo na možnost uvedbe shem zasebnega sponzorstva, (b) empirična raziskava (fokusne skupine in intervjuji) o stališčih različnih nacionalnih deležnikov in potencialnih sponzorjev ter (c) ugotovljene najboljše prakse v drugih državah članicah EU.

Povzetki raziskave nacionalnih pravnih in institucionalnih okvirov so na kratko predstavljeni v točki I.c tega dokumenta. V empirični raziskavi smo izvedli šest fokusnih skupin, in sicer z begunci in njihovimi družinskimi člani, s predstavniki organizacij civilne družbe, s predstavniki verskih skupnosti, s predstavniki zasebnega sektorja, s predstavniki političnih strank, v zadnji

¹⁸ Ladić, M., Thaler, I., Bajt, V. (2022): Mehanizem za evalvacijo integracije: Slovenija. Poročilo za obdobje 2020-21. Ljubljana, Mirovni inštitut.

fokusni skupini pa so sodelovali predstavniki vseh zgoraj omenjenih skupin. Skupaj smo gostili 28 udeležencev. Preko fokusnih skupin smo pridobili vpogled v ozaveščenost in poglede potencialnih akterjev, ki bi lahko delovali v okviru shem zasebnega sponzorstva. Poleg tega pa smo projektni partnerji izvedli podrobno primerjalno študijo shem zasebnega sponzorstva, ki so se izvajale v državah članicah EU do konca leta 2020 in tako zbrali primere dobrih praks, ki smo jih prav tako upoštevali pri pripravi tega dokumenta. .

b. Priporočila

1. Potrebe po zasebnem sponzorstvu

Naša empirična raziskava je potrdila potrebo po vzpostavitvi programa zasebnega sponzorstva v Sloveniji: programi varnega prihoda za begunce so nujni, da bi preprečili tako trgovino z ljudmi kot potovanje ljudi, ki potrebujejo zaščito, po nevarnih in dragih trenutnih (neregularnih) poteh v Evropo.

Vendar so deležniki izpostavili naslednje pogoje, ki bi morali biti izpolnjeni, da bi bila takšna prizadevanja uspešna:

- Temeljito zbiranje informacij in prenos izkušenj iz tujine, zlasti dobrih praks, ki bi jih lahko prenesli tudi v slovenski prostor;
- Široka interdisciplinarna razprava med vladnimi in nevladnimi deležniki, vključno s skupnostmi beguncev in migrantov - za določitev vseh ključnih elementov sheme (vključno s tistimi v spodnjih priporočilih);
- Večdeležniški partnerski pristop: vključevanje tako vladnih organov kot mednarodnih organizacij, civilne družbe, akterjev privatnega sektorja in drugih relevantnih deležnikov, ki bi lahko sodelovali v različnih fazah programov. Pomembno vlogo bi morali imeti izkušeni akterji, kot so UNHCR, IOM in nevladne organizacije, ki pomagajo beguncem;
- Ozaveščanje v skupnostih, ki sprejemajo begunce;
- Skrbna priprava pravne podlage (zakonodaja in podzakonski akti, sklenitev morebitnih sporazumov med deležniki), pravočasno in pred prvimi prihodi upravičencev.

2. Povezovanje shem zasebnega sponzorstva z državnimi programi

Udeleženci fokusnih skupin so poudarili, da bi morala imeti v programu zasebnega/skupnostnega sponzorstva močno vlogo država, ki bi morala ostati odgovorna za postopke za priznanje statusa begunca ter postopke sprejema in sodelovati pri spremljanju in evalvaciji programov sponzorstva. Ker je Slovenija razmeroma majhna država z majhnim sektorjem NVO, ki podpirajo upravičence do mednarodne zaščite, bi bilo tudi primerneje uvesti

shemo, v kateri bi nevladne organizacije/civilna družba izvajale le nekatere podporne dejavnosti, država pa bi ohranila osrednjo vlogo.

Zato je treba **sheme zasebnega/skupnostnega sponzorstva najprej poskusno uvesti v okviru državnih programov, kot je preselitev (angl. resettlement)**. To bi pomenilo, da bi država po oblikovanju sheme v skladu z rezultati posvetovanja z vsemi vladnimi in nevladnimi deležniki ohranila osrednjo vlogo pri postopku izbire, podelitve statusa begunca in prihoda upravičencev. Upravičencem bi bil priznan status begunca in vključeni bi bili v državni sistem mednarodne zaščite. Nevladne organizacije/civilna družba bi bile vključene v procese orientacije pred odhodom, podpore po prihodu v Slovenijo in integracije.

V tem primeru bi bilo “načelo dodatnosti” (*principle of additionality*) sponzorske sheme upoštevano z vključitvijo "dodatnih" storitev in mentorstva, ki bi jih zagotavljale sheme zasebnega/skupnostnega sponzorstva (npr. pri integraciji), četudi shema sama po sebi ne bi odpirala dodatnih mest. V primeru uspešne izvedbe programa bi bilo treba v prihodnje oblikovati sponzorske sheme, ki predvidevajo sprejem dodatnih upravičencev - poleg tistih, ki v državo vstopajo prek programov, ki jih izvaja država.

Poleg tega je predlagana rešitev za slovenski prostor primernejša tudi z vidika razpoložljivosti zasebnega financiranja. Iz razgovorov v fokusnih skupinah izhaja, da v Sloveniji zasebno financiranje in donacije niso niti zadostne niti dovolj redne za vzdrževanje humanitarne podpore beguncem. Zato ni pričakovati, da bi se dopolnilne poti lahko v celoti financirale z zasebnimi sredstvi. **Priporoča se izvajanje sheme, ki bi se financirala iz sredstev EU za preselitev in premestitev** ter nacionalnih javnih sredstev, kot je to primer na Portugalskem.¹⁹

2.a. Študijske priložnosti in raziskovalni programi

Po vzoru projekta "Univerzitetni koridorji za begunce UNICORE 4.0", ki ga izvaja 32 italijanskih univerz ob podpori UNHCR, italijanskega Ministrstva za zunanje zadeve in mednarodno sodelovanje, Caritas Italiana, Diaconia Valdese, Centro Astalli in drugih partnerjev,²⁰ bi lahko Slovenija oblikovala podoben program, ki bi določenemu številu beguncev omogočil študij in raziskovalne priložnosti (magistrski, doktorski ali podoktorski program).

Cilj projekta UNICORE je povečati možnosti za izobraževanje beguncev, ki prebivajo v izbranih afriških državah.²¹ Slovenija kot majhna država z omejenimi zmogljivostmi bi lahko

¹⁹ Evropska komisija, Študija o izvedljivosti in dodani vrednosti sponzorskih shem kot možne poti do varnih poti za sprejem v EU, vključno s preselitvijo: Končno poročilo, dostopno:

<https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/1dbb0873-d349-11e8-9424-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF/source-77978210>

²⁰ <https://universitycorridors.unhcr.it/>, dostopno 30.1.2023.

²¹ *Ibid.*

izhajala iz izkušenj projektov in programov mednarodnega razvojnega sodelovanja in sledila že določenim prednostnim geografskim območjem (na primer podsaharska Afrika ali severna Afrika, kjer slovenske nevladne organizacije že več kot 15 let izvajajo razvojne projekte). Podobno kot v italijanskem primeru bi bilo treba vzpostaviti partnerstvo več deležnikov, in sicer zainteresiranih univerz, Ministrstva za zunanje zadeve (Direktorata za razvojno sodelovanje in humanitarno pomoč), Ministrstva za notranje zadeve (Direktorata za migracije), Ministrstva za visoko šolstvo, znanost in inovacije, UNHCR, nevladnih organizacij, ki imajo izkušnje v državah podsaharske ali severne Afrike, in nevladnih organizacij z izkušnjami s podpora beguncem v Sloveniji.

Pogoji za sprejem: UNHCR bi lahko s svojo široko mrežo pomagal pri dodelitvi statusa begunca in tako zmanjšal logistično breme za Ministrstvo za notranje zadeve in Ministrstvo za zunanje zadeve, medtem ko bi univerze v sodelovanju z Ministrstvom za visoko šolstvo lahko določile pogoje za sprejem v študijske programe in izvedle sprejemni postopek. Nevladne organizacije z izkušnjami z razvojnimi projekti v afriških državah bi lahko zagotovile predhodno orientacijo in pomagale premostiti razlike med državami izvora in državo gostiteljico. Ko bi študenti/begunci prispeli v Slovenijo, bi jih nevladne organizacije, ki imajo izkušnje s podporo beguncem, sprejele in jim nudile pomoč. Izbrani študenti/begunci bi morali biti upravičeni do enakega integracijskega programa kot drugi upravičenci do mednarodne zaščite. Hkrati bi morali imeti dostop do študentskih ugodnosti, kot je na primer študentski dom.

3. Izbor upravičencev

Upravičenci naj bodo izbrani po načelu nediskriminacije. Glavno merilo za izbor bi morala biti ***prima facie* potreba po mednarodni zaščiti.**

V drugih državah članicah so se pogosto uporabljala merila družinskih odnosov (razširjena družina), pa tudi **merila ranljivosti** in državljanstva. Nemški program NesT je na primer namenjen žrtvam trgovine z ljudmi, mladoletnikom brez spremstva, nosečnicam in drugim ranljivim osebam.²² Če imajo prednost ranljivi upravičenci, je potrebno zagotoviti, da se obravnavajo njihove posebne potrebe, vključno s psihološko in terapevtsko podporo. **Izbirna merila in postopki morajo biti za potencialne upravičence jasni in pregledni.**

Upravičenci bi morali biti izbrani v postopku “ujemanja” (angl. *matching process*). Ugotovitve naše raziskave kažejo, da so udeleženci naših fokusnih skupin na splošno naklonjeni sistemu “ujemanja”, tako da upravičenca ne izbere sponzor, temveč zunanji deležnik, ki identificira in nato poveže upravičenca in sponzorja. Upravičenca lahko na primer identificira nacionalni organ, pogosto v sodelovanju z mednarodno organizacijo (UNHCR ali

²² Solano, G., Savazzi, V. (2019), Programi zasebnega sponzorstva in humanitarni vizumi: izvedljiv politični okvir za integracijo?, dostopno na: https://www.migpolgroup.com/wp-content/uploads/2019/09/Discussion-Policy-Briefs-PSPs_0.pdf

IOM), prav tako pa lahko organizirajo postopek usklajevanja (s sponzorji), bodisi nacionalni organi ali druge organizacije, odgovorne za usklajevanje shem sponzorstva.²³ Sistem “ujemanja” je bil prepoznan v programih, ki se izvajajo v Španiji, na Portugalskem, v Združenem kraljestvu, programu skupnostnega sponzorstva na Irskem in programu NesT v Nemčiji. Drug primer sistema “ujemanja” je program skupnostnega sponzorstva, ki se izvaja v Španiji, kjer je UNHCR izvedel identifikacijo ranljivih družin sirskih beguncev v tujini (v Jordaniji).

Vključenost države in mednarodnih organizacij je pomembna tudi za *prima facie* priznanje statusa begunca (glej spodaj: status upravičenca).

4. Dostopnost informacij o Sloveniji kot državi sprejema

Za uspešno izvajanje programa bi moral biti eden od predpogojev dostopnost informacij potencialnim upravičencem o samem programu, vključno z informacijami o merilih za izbor upravičencev, fazah postopka, prihodu v ciljno državo in informacijah o statusu in podeljenih pravicah.²⁴

Kot v primeru shem, ki se izvajajo v nekaterih državah članicah, je potrebno izvesti **orientacijo pred odhodom**.²⁵ Orientacija pred odhodom običajno vključuje informacije o ciljni državi in prihodnjem življenju v tej državi, kar se tiče statusa, namestitve, gospodarske situacije, socialne varnosti, skrbi za otroke in mladostnike, izobrazbe, zdravstvenega varstva, učenja jezika itd. To je pomembno za zagotovitev **informirane privolitve**.

Potencialni upravičenci morajo prejeti vse ključne informacije o shemi pravočasno in v dostopni in razumljivi obliki.

5. Status upravičencev

Status sponzorirane osebe in dovoljenje za prebivanje, ki se ji izda, bi morala odražati dolgoročno perspektivo.²⁶ Kot je bilo že poudarjeno, mora izbirni postopek temeljiti na *prima facie* potrebi po mednarodni zaščiti, pri čemer imajo upravičenci dostop do postopka podelitve statusa begunca.

²³ COMP4SEE (2022), Pregled shem zasebnega sponzorstva: programi in nastajajoče prakse.

²⁴ Ibid.

²⁵ Na primer trije nemški zvezni sprejemni programi (tako imenovani HAP Syria 1-3).

²⁶ ICMC, IOM, UNHCR (2017), ZASEBNO SPONZORSTVO V EVROPI: Razširitev dopolnilnih poti za trajno preselitev beguncev, dostopno na: <http://icmc.net/wp-content/uploads/2018/08/ERN-Private-Sponsorship-in-Europe-Expanding-complementary-pathways-for-refugee-resettlement.pdf>

Pri tem bi bilo treba uporabiti slovenske izkušnje pri preseljevanju, kjer je MNZ sodelovalo z UNHCR in IOM v Ankari v Turčiji pri izvedbi preselitve 11 družin iz Sirije (2017-2018). UNHCR je vodil postopek izbire upravičencev, slovenska misija pa je v sodelovanju z IOM opravila razgovore. Upravičenci so zaprosili za mednarodno zaščito že v Turčiji in jim je bil status begunca priznan pred prihodom v Slovenijo.

Tako bi upravičenci imeli dostop do vseh pravic, ki jih imajo begunci v Sloveniji, vključno z združitvijo družine.

6. Sponzorji

Udeleženci naših fokusnih skupin so bili naklonjeni organizacijam, in sicer NVO kot sponzorjem, in niso podpirali ideje, da bi posamezniki delovali kot sponzorji. **Organizacije, ki bi bile vključene v sponzorski program, morajo imeti predhodne izkušnje z delom z migranti in tudi migrantskimi organizacijami.**

Čeprav bi organizacije delovale kot sponzorji, bi bilo treba v shemo vključiti sodelovanje širše skupnosti – sodelovanje prebivalcev in lokalnih skupnosti, da zagotovijo čustveno in praktično pomoč na novo prispelim beguncem kot mentorji in prostovoljci, pod pogojem, da **so ustrezno usposobljeni in podvrženi postopkom preverjanja.**

Zaposleni v sponzorskih organizacijah, mentorji in prostovoljci naj se vključijo v obvezno usposabljanje, ki je zasnovano in izvedeno v sodelovanju med vladnimi in nevladnimi akterji na področju integracije.

Poleg tega bi lahko prišel v poštev pilotni projekt, ki bi temeljil na tem, da osebe s priznano mednarodno zaščito, ki že dlje časa živijo v Sloveniji, postanejo sponzorji svoji razširjeni družini.²⁷

7. Dolžnosti sponzorjev

Po definiciji, programi zasebnega sponzorstva pomenijo prenos nekaterih obveznosti z države na zasebne deležnike. V zvezi s tem so se razvili različni modeli, od omejenega sodelovanja sponzorjev do programov z natančno opredeljenimi in številnimi vlogami sponzorjev.²⁸ Udeleženci izvedenih fokusnih skupin so priporočali, da je za Slovenijo bolj ustrezen model z bolj omejeno vlogo sponzorjev, pri kateri bi ti zagotavljali podporo pri vključevanju, medtem ko država ne bi smela biti razbremenjena vseh odgovornosti za sodelujoče osebe s priznano mednarodno zaščito.

²⁷ Za več idej in izkušenj se obrnite na nemška programa HAP Sirija 2 in 3.

²⁸ COMP4SEE (2022), Pregled shem zasebnega sponzorstva: programi in nastajajoče prakse.

Sponzorji bi lahko poskrbeli za:

- informiranje in usmerjanje pred prihodom;
- dobrodošlico ob prihodu;
- pomoč pri pridobivanju zasebnih stanovanj / stalnih nastanitev ali upravljalni namenska stanovanja v lasti države;
- redno obiskovanje upravičencev, ki bivajo pri tretjih osebah;
- zbiranje in razdeljevanje osnovnih dobrin;
- pomoč v postopkih: pravno svetovanje in usmerjanje; pomoč v postopkih za uveljavljanje pravic do socialnih prejemkov; posredovanje s ponudniki socialnih stanovanj, da bi osebam s priznano mednarodno zaščito našli stalno nastanitev; povezovanje s pristojnimi institucijami na tem področju;
- pomoč pri vključevanju in podporo vsakemu posamezniku v vseh razsežnostih; pomoč pri dostopu do izobraževanja in zdravstvenega varstva; zagotavljanje pouka jezika in podpore pri izobraževanju; vzpostavljanje stikov beguncev z lokalnimi delodajalci;
- sodelovanje z lokalno skupnostjo, vključno z uradnimi predstavniki (kot so župani, pastori in drugi ugledni člani skupnosti), da se spodbudi in olajša izmenjava med novo prispelimi in lokalnimi prebivalci.

Sponzorji bi po prihodu zagotavljali podporo **24 mesecev. Za primere, ko je potrebna nadaljnja podpora, bi moralo biti na voljo podaljšanje podpore za 12 mesecev.** Ne glede na navedeno pa so obsežne raziskave na področju vključevanja pokazale, da še vedno obstajajo določeni posamezniki in družine, ki tudi po treh letih od prihoda potrebujejo precejšnjo podporo, da se lahko orientirajo v slovenski družbi in urejajo sprotno uradno dokumentacijo. V takih primerih bi morali integracijsko podporo prevzeti državni organi in upravičencu zagotoviti svetovalca, ki je dostopen, ki ga zagotavlja država in ki bo po potrebi (občasno) nudil podporo tudi po izteku obdobja sponzorstva. Takšni svetovalci bi lahko delovali v medkulturnih središčih, predvidenih v Strategiji Vlade RS na področju migracij (2019).

8. Razpad odnosa med sponzorjem in upravičencem

V primeru skrhanja in posledičnega popolnega pretrganja odnosa med sponzorjem in upravičencem so vse vezi s sponzorsko organizacijo prekinjene. Upravičence je treba povezati z drugo sponzorsko organizacijo. Če takšne možnosti ni, upravičenci nadaljujejo z vključevanjem ob podpori Urada za oskrbo in integracijo migrantov.

9. Sodelovanje z lokalnimi skupnostmi

Ozaveščanje, krepitev zmogljivosti, kulturna orientacija in podobne oblike sodelovanja s predstavniki lokalnih organov in s širšo lokalno skupnostjo so značilnosti programov, ki predstavljajo dobro prakso. Te dejavnosti so lahko učinkovito in dragoceno orodje za

povezovanje upravičencev in lokalnih skupnosti ter za izboljšanje vključevanja beguncev. Po drugi strani pa lahko gostiteljska skupnost z informiranjem prek teh dejavnosti bolje razume položaj beguncev, njihove potrebe in skrbi.²⁹

10. Spremljanje in evalvacija programa

Spremljanje izvajanja programa je pomembno za redno merjenje, ali program dosega svoje cilje, in za boljše razumevanje odnosa med sponzorjem in upravičencem, medtem ko je (končna) evalvacija ključna za razumevanje dolgoročne uspešnosti, ustreznosti, skladnosti, učinkovitosti in trajnosti programa.³⁰

Vzpostaviti je treba mehanizem spremljanja, ki bo že v sami zasnovi enakopravno vključeval vse zainteresirane strani.

Ob zaključku programa je treba izvesti zunanjo oceno (evalvacijo).

²⁹ COMP4SEE (2022), Pregled shem zasebnega sponzorstva: programi in nastajajoče prakse.

³⁰ Evropska komisija, Študija o izvedljivosti in dodani vrednosti sponzorskih shem kot možne poti do varnih poti za sprejem v EU, vključno s preselitvijo: Končno poročilo, dostopno: <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/1dbb0873-d349-11e8-9424-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF/source-77978210>